

**Mgr. Miroslav Michela, PhD. , Ústav českých dějin FF UK,
miroslavmichela@gmail.com**

Oponentský posudok na diplomovú prácu

Jakuba Diviša: Život pod Goetheho dubem. Koncentrační tábor Buchenwald v letech 1937–1945

Predložená práca predstavuje zaujímavý pokus predstaviť každodenný život v koncentračnom tábore Buchenwald predovšetkým z perspektívy českých väzňov. Voľbu témy považujem za veľmi zaujímavú, pričom autor preukázal znalosť základnej literatúry, ale aj schopnosť pracovať s rôznymi typmi historických prameňov, od klasických archiválií, až po spomienky preživších. Svoju pozornosť pritom upriamil na otázky: priestoru lágru, práce a formovania spoločenských vzťahov, čím svoju prácu priblížil k niektorým aktuálnym trendom vo svetovej historiografii.

Predmetom skúmania je skupina českých väzňov, ktorí určitú dobu požívali v Buchenwalde výhodnejšie postavenie. Tento výber autor vysvetľuje aj tým, že práve táto skupina mala viac možností sledovať a zaznamenávať táborovú každodennosť, ktorej priamou súčasťou bol neustály teror, hlad a smrť, čo sú momenty predstavujúce najčastejšie témy rozprávania o fungovaní nacistických koncentračných táborov. Tieto sa samozrejme objavujú aj kolegovej práci, ktorej prínos spočíva však skôr v snahe zachytiť aj iné rozmary každodenného života. Kolega Diviš analyzuje sociálne a kultúrne podmienky a ich vplyv na formovanie medziľudských vzťahov, poukazuje na rôzne stratégie prežitia a vnútornej disciplinácie vo väzenskom prostredí.

Začiatok práce predstavuje vznik a podrobnú topografiu koncentračného tábora, v rámci čoho sa okrem priestorového rozloženia podrobne venuje aj funkčným otázkam konkrétnych priestorov, ako aj ich výzdobe. Následne sa venuje hygienickým podmienkam, ktoré v dobovej realite predstavovali pomyselnú čiaru medzi životom a smrťou. Zameriava sa na pachy, telesnú očistu a lekársku starostlivosť, ošatenie a stravovanie väzňov, či spánok a sny. Autor upozorňuje, že jednou z najsilnejších reálií koncentračníckeho života bol čierny sladkastý dym valiaci sa z krematórií. Naopak nebezpečný puch latrín poskytoval priestor pre stretávanie, obchodovanie a konšpirácie väzňov. Konkrétne pachy sa viazali k rôznym miestam a takto zostali uložené v spomienkach preživších. Dôležitý je aj poznatok, že: „*Dbání o vzhled zaručovalo vyvarování se těm nejtvrdějším trestům.*“ (s. 37) Z toho potom

vyplývala snaha väzňov udržiavať svoj odev v čo najlepšom stave. Táto časť textu ma aj najviac zaujala.

Ďalším skúmaným rozmerom každodenného života v Buchenwalde bola práca. Autor upozorňuje na zmeny v pojatí práce zapríčinené priebehom vojny, resp. jej verejnú reprezentáciu ako „cesty k náprave“. Ďalej sa venuje priebehu a druhom pracovných činností, ktoré mohli mať zásadný vplyv na prežitie, a v rámci toho neopomína upozorniť na prístup dozorcov a kápo, ktorí už aj tak otrasné podmienky neraz zhoršovali. Našli sa však aj takí, ktorí svoju moc príliš nezneužívali. Špecifickým druhom práce boli špeciálne služby poskytované esesákovi (napr. maľovanie), určité zručnosti (ale aj pôvod: porovnaj so správaním sa k Židom a sovietskym vojakom) tak väzňom dávali šancu na lepšie prežitie.

Posledná kapitola diplomovej práce je venovaná kultúrnemu životu väzňov, ktorí si svoj voľný čas mohli skracovať napríklad čítaním kníh. V Buchenwalde vznikli táborové noviny, ako aj ilegálna tlač. Autor sa podrobne venuje aj hudobným produkciám, resp. tomu, čo všetko mohli v životoch väzňov znamenať (od smrti až po prejavy odporu).

Ako upozornil Jakub Diviš, väzni prispôbovali svoje telo a gestá táborovým regulám, bola to nevyhnutnosť dávajúca šancu na prežitie. Ako je však známe z mnohých spomienok aj odborných prác, tá nie vždy stačila. Upozornil tiež na význam spoločenskej kontroly a väzieb, ale ja na to, akým spôsobom sa väzni bránili tlaku vyhladzovacieho systému. V tomto smere by bolo možno zaujímavé pojednať o fungovaní táborovej správy a inštitúcií, na ktorých sa podieľali aj väzni a ako ja sám autor upozornil, situácia v Buchenwalde bola z tohto hľadiska iná ako napr. v Osvienčime. Práve otázka úspechov ilegálneho komunistického hnutia v Buchenwalde predstavovala počas minulého režimu jednu z dôležitých tém oficiálneho pripomínania.

Podobné zážitky ako uvádza Diviš je možné zaznamenať aj v prípade väzňov iných koncentračných táborov. Bol Buchenwald v tomto smere niečím špecifický? Bolo by možné viac priblížiť aj vzťah väzňov a väzňov, pričom do akej miery sa v spomienkach objavuje asi všeobecne známa postava sadistky Ilze Kochovej? Toto sú však len moje otázky do prípadnej diskusie a nie výtky smerom k predloženému dielu, ktoré ponúka zaujímavú analýzu fungovania represívneho aparátu nacistického Nemecka a života väzňov.

V prípade ďalšieho záujmu o tému, odporúčam kolegovi navštíviť aj Centrum vizuálnej histórie Malach (<http://ufal.mff.cuni.cz/cvhm>), v databázach ktorého sa nachádza veľa výpovedí preživších, ktoré môžu rozšíriť naše vedomosti k danej téme.

Malá technická pripomienka: po tzv. sa nedávajú úvodzovky.

Na záver mi teda ostáva len skonštatovať, že predložená práca spĺňa všetky predpoklady kladené na magisterskú prácu, kolega ponúkol k obhajobe seriózne dielo, ktoré hodnotím známkou výborné (1).

V Prahe, 8. 9. 2014